משנה · אחרונים · עיקר תוספות יום טוב · סדר קדשים

עיקר תוספות יום טוב על משנה מדות

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עיקר תוספות יום טוב על משנה מדות

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עיקר-תוספות-יום-טוב-על-משנה-מדות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ו 6
משנה ז 6
משנה ט 6
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ב 7
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 8
פרק ג 9
משנה א 9
משנה ג 10
משנה ה 10
משנה ו 10
משנה ז 10
משנה ח 10
פרק ד 11
משנה א 11
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ה 12
משנה ו 13
משנה ז 13
פרק ה 14
משנה ב 14

משנה ג 14
משנה ד 15

פרק א

משנה א

א הָרַמְבַּ"ם. וְאֵין נִרְאִין דִּבְרֵי הַמְפָרֵשׁ דְּמַסֶּכֶת תָּמִיד שֶׁכָּתַב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹמְרִים יוֹם וְלַיְלָה:

ב **אַבָּטִינָס**. עַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּסוֹף מְכִילְתִּין עַל לִשְׁכַּת הָעֵץ, וְתִמְצָא מָקוֹם לִשְׁכָּה זוֹ:

ג פֶּרֶק א' פְּסוּק כ"ו. וּבְסוֹף פְּרָקִין כָּתַב הָרַ"ב עוֹד, שֶׁגַּם בַּמְּקוֹמוֹת שֶׁשָּׁמְרוּ הַכֹּהֲנִים הָיוּ הַלְוִיִּם גַּם כֵּן מְשַׁמְּרִים:

ד **פְּנוּתָיו**. אנגל"ש. לַמָּקוֹם שֶׁכָּלָה הַחוֹמָה וּמַתְחֶלֶת חוֹמָה. מְפָרֵשׁ:

ה דִּתְרֵי מִנַּיְהוּ לֹא צְרִיכֵי שְׁמוּר. גְּמָרָא. לְפִי שֶׁהָיוּ תְּכוּפִין לִשְׁאֹר הַשְּׁעָרִים. הָרַ"ר שְׁמַעְיָה:

ו וּמְבַחוּץ דְּקָתָנֵי כְּלוֹמַר וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ מִבַּחוּץ. הָרַ"שׁ:

ז **הַכַּפֹּרֶת**. בֵּית קָדְשֵׁי קָדָשִׁים נִקְרָא בֵּית הַכַּפֹּרֶת. עָרוּךְ. וְכֵן בַּכָּתוּב [דִּבְרֵי הַיָּמִים א כה]. וְעַל שֵׁם שֶׁשָּׁם הַכַּפֹּרֶת בַּכְּרוּבִים לְתַבְנִית הַמֶּרְכָּבָה:

משנה ב

ח **מְחַזֵּר**. בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה עַל כָּל מִשְׁמָר וּמִשְׁמָר. וְהָיָה לוֹ מַפְתְּחוֹת הַר הַבַּיִת. מְפָרֵשׁ. וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר לַאֲפוֹקֵי מִשְׁמְרוֹת הַכֹּהֲנִים, וּשְׁמוֹ יוֹכִיחַ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ט **וְהֵם כוּ'**. בִּירוּשָׁלַיִם. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ג

י **הַדָּרוֹם**. יִתְּכֵן לוֹמַר שֶׁעַל שֵׁם חֶלְקָּהּ הַנִּבְיאָה נִקְרָאִים כֵּן. וְהָיוּ כָּאן שְׁנַיִם לְפִי שֶׁרֹב תַּשְׁמִישׁ הַר הַבַּיִת בַּדָּרוֹם כִּבְרֵישׁ פֶּרֶק דְּלִקְמָן. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יא **קִיפּוֹנוֹס**. לֹא יָדַעְתִּי לוֹ טַעַם. וּבְשִׁלְטֵי גִּבּוֹרִים חָשַׁב שֶׁהוּא לְשׁוֹן יָוָן עִנְיָנוֹ עֲבוֹדַת הַגַּן, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהָיָה שָׁם גַּן שֶׁל וְרָדִים מִחוּץ לְהַר הַבַּיִת [וּכְאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ פ"ב דְּמַעֲשְׂרוֹת מ"ה]. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יב **טָדִי**. בְּדל"ת. פֵּרוּשׁוֹ הַצָּנַע, כְּמוֹ בְּטָעֳמִים יְטִידוּךְ [הַיְנוּ בְּפִיּוּט שַׁחֲרִית דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הַמַּתְחִיל כִּי אֲדוֹנֵי כוּ'] שֶׁיְּדַבְּרוּ בִּצְנִיעוּתֵיךְ. אִי נַמִּי, לְשׁוֹן פִּיּוּט, כְּמוֹ הֲנֵי טַיְדֵי וּפַיְטֵי רְגִילִים בְּהוּ קְמֵי רֵישׁ גָּלוּתָא. פִּסְקֵי תּוֹסְפוֹת. וְאוּלַי שֶׁהַפִּיְּטָנִים הָיָה לָהֶם שָׁם לְשִׁכָּה שֶׁבָּהּ מְלַמְּדִים לַלְוִיִּם נִגּוּנֵי הַמִּזְמוֹרִים, כִּי יֵשׁ לְכָל מִזְמוֹר נִגּוּן מְיֻחָד. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יג כְּךְ כָּתַב הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן פֶּרֶק ג' דְּפָרָה מִשְׁנָה ח' בְּדִבְרֵי הָרַ"ב:

משנה ד

יד כְּלוֹמַר אַף בַּדָּרוֹם, בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, לַאֲפוֹקֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן. וּלְפִי שֶׁהֵם מַתָּנָה לַכֹּהֲנִים, נִתְיַחֵד לָהֶם שַׁעַר, לַאֲפוֹקֵי שְׁאָר קָדָשִׁים קַלִּים דְּשֶׁל בְּעָלִים הֵם:

משנה ו

טו כִּדְמוּת בָּתֵּי הַשַּׁנָה שֶׁיֵּשׁ בְּטִירוֹת הַמְּלָכִים שֶׁהוּא בַּיִת קָטָן בְּתוֹךְ בַּיִת גָּדוֹל כוּ'. וּטְרַקְלִין הוּא בֵּית הַמַּלְכוּת, וְקִיטוֹן מָקוֹם בֵּית הַשָּׁנָה שֶׁיְּשֵׁנִים בּוֹ בִּזְמַן הַקַּיִץ. תַּרְגּוּם קַיִץ, קַיְטָא. הָרַמְבַּ"ם:

טז מִמָּקוֹם שֶׁהוּא חֹל עַד הַמָּקוֹם הַקְּדֻשׁ, וְלֹא מִמָּקוֹם הַקְּדֻשׁ, מִשּׁוּם אִסּוּר דִּלֹא תִטַּע וְגוֹ' כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח:

יז **לֶחֶם הַפָּנִים**. וּסְמוּכִים לְעֲזָרָה, וְנִמְצָא שֶׁהָיְתָה מְקֻדֶּשֶׁת. אַתְיָא כְּמַאן דְּאָמַר אֲפִיָּתָן בִּפְנִים, בְּפֶרֶק י"א דִּמְנָחוֹת:

משנה ז

יח **שְׁנַיִם**. וְלֹא קָא חֲשִׁיב רֵישׁ פִּרְקִין דְּהָכָא וּדְתָמִיד אֶלָּא חַד שׁוֹמֵר, כֵּיוָן דְּגַבֵּי אַהֲדָדֵי הֲווּ קַיְמֵי [וְזֶה כְּנֶגֶד זֶה אִי נַמִּי דְּסָמְכֵי אַהֲדָדֵי], סַגִּי לְהוּ בְּחַד שׁוֹמֵר, דָּוֵי [פֵּרוּשׁ, רוֹאֶה] לְהָכָא וְדָוֵי לְהָכָא. גְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ט

יט **אַמָּה עַל אַמָּה**. בָּאָרֶץ, וְטַבְלָא עָלָיו. הָרַ"שׁ:

כ **הִגְבִּיהַּ**. הַכֹּהֵן הַשׁוֹעֵר. הָרַ"שׁ. וְכָתַב הָרַמְבַּ"ם, לְפִי הַנִּרְאֶה מִמִּשְׁנָה זוֹ שֶׁהָיוּ צְרִיכִים מַפְתְּחוֹת לִסְגֹּר הַדְּלָתוֹת, וְהָיוּ מַנְעוּלֵי דְּלָתוֹתֵיהֶן בְּלִי סָפֵק דּוֹמִים לַמַּנְעוּלִים כוּ' שֶׁעוֹשִׂין אוֹתָם אֶצְלֵנוּ, וְאֵינָם נִסְגָּרִים אֶלָּא בְּמַפְתְּחוֹתֵיהֶם שֶׁבָּהֶם נִפְתָּחִים:

פרק ב

משנה א

א **רַבּוֹ כוּ'**. שֶׁכָּל רֹחַב הָעֲזָרָה הוּא מֵאָה שִׁלֹּשִׁים וְחָמֵשׁ [אַמָּה] מִצָּפוֹן לְדָרוֹם, כְּדִתְנַן רֵישׁ פֶּרֶק ה', וְנִמְצָא שֶׁהַנּוֹתָר מֵהַר הַבַּיִת בִּשְׁתֵּי רוּחוֹת הַלָּלוּ הוּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ אַמָּה. [וְכָל אֹרֶךְ הָעֲזָרָה מִן הַמִּזְרָח לַמַּעֲרָב מֵאָה שְׁמוֹנִים וְשֶׁבַע], שֶׁבָּעֲזָרָה הַפְּנִימִית אֲנַן קַיְמִין וְאֵין עֲזָרוֹת נָשִׁים בִּכְלָל, שֶׁעֲזָרַת נָשִׁים בִּכְלַל הַר הַבַּיִת, נִמְצָא שֶׁבְּאֵלּוּ שְׁתֵּי הָרוּחוֹת הַנּוֹתָר מֵהַר הַבַּיִת הוּא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כוּ'. הִנֵּה רֻבּוֹ לַדָּרוֹם, מָאתַיִם וַחֲמִשָּׁה. שֵׁנִי לוֹ לַמִּזְרָח, מָאתַיִם וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה. לַצָּפוֹן, מֵאָה וַחֲמִשָּׁה עָשָׂר. לַמַּעֲרָב, מֵאָה:

ב **רֹב כוּ'**. שֶׁהוּא עַל לְשָׁכוֹת הָרִבָּה וּבָתִּים שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיִים בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר לְמִשְׁמְשֵׁי הַבַּיִת נוֹסָף עַל הַלְּשָׁכוֹת שֶׁנֶּאֶמְרוּ בַּמִּשְׁנָה, כִּי אוֹתָן לֹא יַסְפִּיקוּ, וְהֵם שְׁלֹשִׁים [וְסַיְעָתָא מִיחֶזְקֵאל מ']. וְאוּלַי הָיוּ עוֹד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה לְהַמְּמֻנִּים שֶׁבְּפֶרֶק ה' דִּשְׁקָלִים. וְטַעְמָא שֶׁהָיָה רֻבּוֹ בַּדָּרוֹם, לְפִי

שֶׁשָּׁם הָיָה כְּנִיסַת כָּל אָדָם מֵהָעִיר שֶׁהִיא בַּנֶּגֶב כַּכָּתוּב בִּיחֶזְקֵאל כוּ'. שֶׁנִּי לוֹ מִן הַמִּזְרָח, שֶׁכֵּן מַקִּיף דֶּרֶךְ יָמִין:

משנה ב

ג וְקַשְׁיָא לִי, דְּהָא בְּמִשְׁנָה ג' פֶּרֶק קַמָּא תְּנַן דְּלֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ כְּלוּם, וְהָרֵי עַכְשָׁיו שִׁמּוּשׁוֹ יוֹתֵר מִשִּׁמּוּשׁ שַׁעֲרֵי הַדְּרוֹם, שֶׁבַּדְּרוֹם הָיְתָה הַכְּנִיסָה דֶּרֶךְ שְׁנֵי שְׁעָרִים, וְכָאן הַיְצִיאָה דֶּרֶךְ שַׁעַר אֶחָד. וְעוֹד קָשֶׁה, דְּהָא תְּנַן הָתָם דְּאַף שֶׁבַּדְּרוֹם מְשַׁמְּשִׁין יְצִיאָה. וּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, מִשֶּׁנִּכְנַס הַנִּכְנָס מִשַּׁעַר שׁוּשָׁן אֵינוֹ הוֹלֵךְ עַל שַׁעַר חֶלְדָּה אֶלָּא לְצַד שַׁעַר טָדִי כוּ', וּמֵעַתָּה אֵין כָּאן יְצִיאָה כְּלָל לְשַׁעַר טָדִי, אֶלָּא לְסִימָנָא בְּעָלְמָא נַקְטִיהּ:

משנה ג

ד **סוֹרֵג כוּ'**. כָּתַב רַאֲבַ"ד, נִרְאֶה לִי שֶׁהַסּוֹרֵג מַקִּיף מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הַר הַבַּיִת. וְכֵן הַחֵיל כוּ'. וּלְפִי זֶה הַסּוֹרֵג הָיָה כָּל סְבִיב הֶקֵּפוֹ וְלֹא הָיָה פָּתוּחַ וּפָרוּץ אֶלָּא לְצַד מִזְרָח עַד שֶׁפָּרְצוּם כוּ' וְחָזְרוּ וּגְדָרוּם כוּ'. עַד כָּאן. וְנִרְאֶה לִי דְּזֶה הַבִּנְיָן שֶׁל הַסּוֹרֵג שֶׁהוּא כְּדֵי לְתֵת מָקוֹם וְהֶבְדֵּל בֵּין הַנִּכְרִים הַנִּכְנָסִים לְהִתְפַּלֵּל בְּבֵית ה' וּבֵין יִשְׂרָאֵל, כְּאוֹתוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּכֵלִים מִשְׁנָה ח' הַחֵיל מְקֻדָּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין נָכְרִים וּטְמֵא מֵת נִכְנָסִים לְשָׁם. וּלְטַעַם זֶה פָּרְצוּם כוּ'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ה וְאָרְכָּהּ בְּכָל רֹחַב הָהָר לַצָּפוֹן וְלַדְּרוֹם. רַשִּׁ"י. וּלְשׁוֹן שִׁלְחָה מִלְּשׁוֹן וְשִׁלַּח זֶה הָרֶגֶל:

ו **מוֹטוֹת וְכוּ'**. בְּאַחַת חָקוּק חֲצִי הַפֶּתַח מַשְׁקוֹף הָעֶלְיוֹן וַחֲצִי מְזוּזָה מִכָּאן וַחֲצִי מִכָּאן, וּבְאַחַת חָקוּק מִפְתָּן הַתַּחְתּוֹן וַחֲצִי מְזוּזָה מִכָּאן וַחֲצִי מִכָּאן כָּזֶה:

ז **נִשְׁתַּנּוּ**. לְפִי שֶׁכְּשֶׁעָלוּ מִן הַגּוֹלָה לֹא הָיוּ עֲשִׁירִים וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת שֶׁל זָהָב:

ח שֵׁעָר צָהֳב (וַיִּקְרָא יג), אָמְרוּ בְּסִפְרָא, כְּתַבְנִית הַזָּהָב. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ד

ט וּמַסֶּכֶת זוֹ אֵלִיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב שֶׁאָמַר בְּפֶרֶק זֶה שֶׁעֲזָרַת כֹּהֲנִים הָיְתָה גְּבוֹהָה עַל עֲזָרַת יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי אַמּוֹת וּמֶחֱצָה. דְּאִי אָמַרְתְּ רַבָּנָן, הָא אֵיכָא פַּלְגָא דְּאַמְּתָא דְּמִתְחֲזֵי לֵיהּ פִּתְחָא בְּגַוֵּיהּ. גְּמָרָא. צֵא וַחֲשֹׁב, מֵחֵיל לְעֶזְרַת נָשִׁים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּמִמֶּנָּה חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל, וּמִמֶּנָּה לְעֶזְרַת כֹּהֲנִים בַּדּוּכָן שֶׁגָּבְהָן אַמָּה, וּבַדּוּכָן ג' מַעֲלוֹת, וּמִסּוֹף עֶזְרַת כֹּהֲנִים לְאוּלָם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת וְכָל מַעֲלָה חֲצִי אַמָּה כוּ'. וְאָמְרוּ שֶׁהוּא נָמוּךְ מֵעֶשְׂרִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַנִּרְאֶה יוֹתֵר מִשְּׁתֵּי אַמּוֹת כוּ'. הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ה

י **מֵאָה שִׁלְשִׁים וְחָמֵשׁ**. פֵּרוּשׁ, אַמָּה. וְסָמַךְ לֵיהּ אַמְּדַּת הַר הַבַּיִת דְּרֵישׁ פִּרְקִין:

יא **מְקֻצוֹעוֹתֶיהָ**. פֵּרוּשׁ, בְּמִקְצָעוֹתֶיהָ שֶׁמִּבִּפְנִים:

יב **אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים**. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם מְרֻבָּעוֹת הָיוּ. אֲבָל שֶׁל יְחֶזְקֵאל הָיוּ אַרְבָּעִים אֹרֶךְ וּשְׁלֹשִׁים רֹחַב. הָרַ"שׁ:

יג **וְלֹא כוּ'**. כְּדֵי לְבַשֵּׁל בְּתוֹכוֹ אֶת זִבְחֵי הָעָם שְׁלָמִים תּוֹדָה וְאַיִל נָזִיר. הָרַ"שׁ. וְכֵן כָּתוּב בִּיְחֶזְקֵאל [מו] אֵלֶּה בֵּית הַמְבַשְּׁלִים אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ שָׁם מִשָּׂרְתֵי הַבַּיִת אֶת זֶבַח הָעָם:

יד כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ מְסַקְּלִין, עַל הֲרָמַת הָאֲבָנִים שֶׁהֶשְׁלִכוּ בַּדֶּרֶךְ. הָרַמְבַּ"ם:

טו וְהוֹאִיל וְמִבָּעֶרֶב טָבַל, רַשַּׁאי לְכָנֵס בְּעֶזְרַת נָשִׁים, כְּדִתְנַן בְּפֶרֶק קַמָּא דְּכֵלִים שֶׁאֵין טְבוּל יוֹם נִכְנָס לְשָׁם. אֲבָל אוֹתָהּ טְבִילָה שֶׁטָּעוּן כָּל הַנִּכְנָס לָעֲזָרָה כִּדְתָנַן בְּמִשְׁנָה ג' פֶּרֶק ג' דְּיוֹמָא, הַהִיא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טז וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁמַּעֲקֶה הָיָה לָהּ סָבִיב, שֶׁהֲרֵי גְּבוֹהָה הָיְתָה שֵׁשׁ אַמּוֹת מֵהַר הַבַּיִת. וּלְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בְּפֶרֶק ה' דְּסֻכָּה, נִיחָא טְפֵי:

משנה ו

יז **עֶזְרַת כוּ'**. נָקוּד הָעַי"ן בְּסֶגוֹ"ל. דְּשֵׁם דָּבָר הוּא, לְשׁוֹן עֶזְרָה. דִּבְפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר בַּיְרוּשַׁלְמִי מְפֹרָשׁ, עֶזְרָה, שֶׁמִּשָּׁם עָזְרָה בָּאָה לָעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר יִשְׁלַח עֶזְרְךָ מִקֹּדֶשׁ [תְּהִלִּים כ]:

יח **מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ**. פֵּרוּשׁ, מִצָּפוֹן לְדָרוֹם. וְכָל מִדָּה יְתֵרָה קָרוּי אֹרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י בְּמִלְכִים וּבִיחֶזְקֵאל. וּמַה שֶּׁקִּדְּשַׁת עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל יְתֵרָה מֵעֶזְרַת נָשִׁים וְכֵן שֶׁל כֹּהֲנִים יְתֵרָה מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל, תְּנַן בְּמִשְׁנָה ח' פֶּרֶק קַמָּא דְּכֵלִים:

יט **פִּסְפָּסִין**. אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיוּ אֶלָּא כְּשִׁעוּר פַּס יָד, לְכָךְ נִקְרְאוּ פִּסְפָּסִין, כְּאוֹתוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמַסֶּכֶת נְגָעִים פֶּרֶק י"א מִשְׁנָה ז':

כ עַיֵּן לְעֵיל פֶּרֶק א' מִשְׁנָה ו':

כא לְבָרֵךְ אֶת הָעָם. הָרר"שׁ:

כב **הָעֲלְיוֹן**. וְעֶלְיוֹן הוּא לָהָר, כִּי הָיָה הָהָר מְשֻׁפָּע וְיוֹרֵד. רַאֲבְי"ה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כג **הַנָּשִׁים**. נִרְאֶה שֶׁבַּשַּׁעַר הַזֶּה הָיוּ הַנָּשִׁים יוֹצְאוֹת מִן הָעֶזְרָה שֶׁלָּהֶם, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ יוֹצְאוֹת בְּשַׁעַר הַמִּזְרָח שֶׁאֲחוֹרֵיהֶן אֶל הַהֵיכָל, שֶׁבְּצַד דְּרוֹם לֹא הָיָה שַׁעַר בְּעֶזְרַת נָשִׁים, וְהָיוּ מַקִּיפוֹת דֶּרֶךְ שְׂמֹאל וְיוֹצְאוֹת בְּזֶה הַשַּׁעַר. רַאֲבְי"ה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כד **הַשִּׁיר**. דֶּרֶךְ שָׁם הָיוּ מְבִיאִין מִן הַמְּחִלָּה כְּלֵי שִׁיר. שָׁם:

כה **וּשְׁנַיִם**. וְהָאֶחָד מְשׁוּךְ כְּלַפֵּי דְּרוֹם וְהַשֵּׁנִי כְּלַפֵּי צָפוֹן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ כְּנֶגֶד קָדְשֵׁי קָדָשִׁים כְּדֵי שֶׁלֹּא יַפְנוּ אֲחוֹרֵיהֶן בַּיְצִיאָה לַקֹּדֶשׁ. רַאֲבְי"ה:

פרק ג

משנה א

א **שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם כו'**. לְמַאי דְּמְפָרֵשׁ הָרַ"ב בְּסוֹף הַמִּשְׁנָה שֶׁלֹּא הָיָה קֶרֶן בָּנוּי כְּלָל בְּמִזְרָח וְדָרוֹם כִּי אִם בְּאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה מִכָּאן, מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא דְּכִי תְּנַן הָכָא שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם עַל שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם הַיְנוּ מִן הַצַּד, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, מִצַּד צָפוֹן וּמַעֲרָב הָיוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם, וְלֹא בְּאַרְבַּעַת רְבָעָיו, דִּבְמִזְרָח וְדָרוֹם לֹא הָיָה אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְאַחַת עַל שְׁלֹשִׁים וְאַחַת:

ב גְּמָרָא. וּבַמְכִילְתָּא דְּרִישׁ, וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים, אֵינוֹ רְשׁוּת אֶלָּא חוֹבָה. וְדִכְתִיב מִזְבַּח אֲדָמָה, שֶׁיְּהֵא מְחֻבָּר בָּאֲדָמָה:

ג **שְׁלֹשִׁים כו'**. בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים פֶּרֶק י"ז מִשְׁנָה י' תְּנַן דְּכָל אַמּוֹת בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים חוּץ מֵהַקֶּרֶן וְהַיְסוֹד וְהַסּוֹבֵב. וְיֵשׁ שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים, לְרַשִׁ"י גּוֹבַהּ הַיְסוֹד בְּבַת חֲמִשָּׁה, וְלֹא הַכְּנִיסָה. וּלְהָרַמְבַּ"ם אַף כְּנִיסַת הַיְסוֹד בְּבַת חֲמִשָּׁה, וּלְכָךְ כָּתַב שְׁלֹשִׁים אַמָּה וּשְׁנֵי טְפָחִים עַל כו'. וּמַתְנִיתִין לָא חָשִׁיב לֵיהּ כֵּיוָן דְּלֹא הָוֵי אַמָּה:

ד **עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה כו'**. הָכָא לְכֵלִי עֶלְמָא לָאו דַּוְקָא, דְּהָא כְּנִיסַת הַסּוֹבֵב לְכֵלִי עֶלְמָא בַּת חֲמִשָּׁה טְפָחִים. [וְכֵן נַמִי גּוֹבַהּ הַקֶּרֶן] וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ה כְּלוֹמַר, וְגוֹבַהּ כָּל קֶרֶן אַמָּה, הֲרֵי גּוֹבַהּ הַמִּזְבֵּחַ עֶשֶׂר אַמּוֹת. כֶּסֶף מִשְׁנֶה בְּשֵׁם סְמַ"ג. וְהָרַר"שׁ לֹא גָּרַס לֵיהּ וְכָתַב מָקוֹם הַקְּרָנוֹת שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם כְּנִיסָה לֹא קָחָשִׁיב. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ו **עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע**. הָרַמְבַּ"ם כָּתַב, עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע אַמָּה וְאַרְבָּעָה טְפָחִים. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ז **הוֹסִיפוּ**. וְהָכְתִיב הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל [דִּבְרֵי הַיָּמִים א כח]. אָמַר רַב יוֹסֵף קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרוֹשׁ, וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶה הוּא בֵּית ה' הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעוֹלָה לְיִשְׂרָאֵל. כִּי בַּיִת, מַה בַּיִת שִׁשִּׁים אַמָּה [כְּדִכְתִיב [מְלָכִים א ו] שִׁשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ. רַשַׁ"י] אַף מִזְבֵּחַ שִׁשִּׁים אַמָּה. פֵּרֵשׁ רַשַׁ"י, וּשְׁלֹמֹה לֹא הֵבִין לְדָרְשׁוֹ וְהֵם דְּרָשׁוּהוּ וְהוֹסִיפוּ לְפִי הַצֹּרֶךְ לָהֶם, וּלְשִׁשִּׁים אַמָּה לֹא הֻצְרְכוּ. וְהָכִי דָּרֵשׁ, עַד שִׁשִּׁים אַמָּה רָאוּי לוֹ וּמְקֻדָּשׁ הַמָּקוֹם אִם יִרְצוּ:

ח **הַדָּרוֹם**. וְאִם תֹּאמַר מִסְתָּמָא לֹא הָיָה בְּבֵית רִאשׁוֹן יְסוֹד לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה בְּחֶלְקוֹ שֶׁל טוֹרֵף. וְאִם בְּבֵית שֵׁנִי הוֹסִיפוּ בַּדָּרוֹם אִם כֵּן בָּנוּ בְּחֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה. תֵּרְצוּ הַתּוֹסְפוֹת, דִּבְבֵית רִאשׁוֹן הָיָה לָהֶן יְסוֹד לַדָּרוֹם שֶׁהָיָה מְשׁוּתָּף בְּחֶלְקוֹ שֶׁל טוֹרֵף, חוּץ מֵרוּחַ מִזְרָחִית שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה שֶׁהָיָה בְּלֹא יְסוֹד עַל חֶלְקוֹ שֶׁל יְהוּדָה כְּמוֹ בְּבֵית שֵׁנִי. וּקְרָאֵי דִּמְמַעֲטֵי בְּסוֹף פֶּרֶק אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן קֶרֶן שֶׁאֵין לָהּ יְסוֹד, מְשׁוּם בַּיִת שֵׁנִי נֶאֶמְרוּ. אִי נַמִי כו'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ט וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר בִּכְתָב משיט"א שֶׁאֵין לָהּ אֶלָּא שְׁנֵי צְדָדִים. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י רוֹצֶה לוֹמַר בִּתְחִלָּה בִּשְׁעַת הַבִּנְיָן עָשׂוּ כֵּן כוּ', וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ לְקַמָּן בַּיְסוֹד דְּמִזְרָח וְדָרוֹם. דְּאִם לֹא כֵּן הָוֶה פְּגִימָה וּפוֹסֶלֶת:

יא **וְחוּט כוּ'**. שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיְתָה הָרֶשֶׁת עַד חֲצִי הַמִּזְבֵּחַ, הַתּוֹרָה נָתְנָה מְחִצָּה לְהַבְדִּיל בֵּין דָּמִים הָעֶלְיוֹנִים לַדָּמִים הַתַּחְתּוֹנִים. גְּמָרָא:

משנה ג

יב **לְדָרוֹמוֹ**. דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר וּמַעֲלֹתֶהוּ פּוֹנוֹת קֶדֶם [יְחֶזְקֵאל מג], כָּל פִּנּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יִהְיוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין, כִּדְיֶלְפִּינַן מִיָּם שֶׁל שְׁלֹמֹה, וְקָאָמַר קְרָא, שְׁתַּעֲמִיד כֶּבֶשׁ מַעֲלוֹתָיו בָּרוּחַ הָרְאוּיָה לִפְנוֹת הֵיכָנָה לַמִּזְרָח וּתְהֵא אוֹתָהּ הַפִּנְיָה לְיָמִין, וְאֵין לְךָ רוּחַ רְאוּיָה לְכָךְ אֶלָּא דָּרוֹם. גְּמָרָא:

יג לֹא שֶׁהָיָה חָלוּל שֶׁיִּהְיֶה נָקוּב וְהוֹלֵךְ עַד מֵעֵבֶר הַשֵּׁנִי שֶׁל הַכֶּבֶשׁ וּכְמוֹ הַמְפֻלָּשׁ, אֶלָּא שֶׁהָיָה כְּמוֹ הַחֲלוֹנוֹת שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה ג' פֶּרֶק ה' דְּתָמִיד. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ה

יד **שִׁשָּׁה כוּ'**. שִׁשָּׁה סְדָרִים הָיוּ הַטַּבָּעוֹת בְּשׁוּרָה אַחַת וּבְכָל סֵדֶר אַרְבַּע טַבָּעוֹת שֶׁהֵן עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַרְבָּעָה סְדָרִים הָיוּ שֶׁל שֵׁשׁ טַבָּעוֹת, שֶׁהֵן נַמִּי עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע. הָרַ"שׁ:

טו **וְעָלָיו**. כְּלוֹמַר בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. הָרַ"שׁ:

טז **וּשְׁלֹשָׁה כוּ'**. פֵּרוּשׁ, בִּשְׁלֹשֶׁת הַצְּדָדִין קְבוּעִין הָאֲנָקְלִיּוֹת לְמִזְרָח וְלַצָּפוֹן וְלַדָּרוֹם, אֲבָל לֹא לְצַד מַעֲרָב, שֶׁלֹּא יַהַפְכוּ הַמַּפְשִׁיטִים אֲחוֹרֵיהֶן לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים. רַאֲבְי"ה:

יז **שָׁבַיִן כוּ'**. פֵּרוּשׁ, שֶׁבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וְלָעַמּוּדִים. וְנִרְאֶה שֶׁלֹּא הָיוּ הָעַמּוּדִים וְכֵן הַשֻּׁלְחָנוֹת מְסֻדָּרִים זֶה אֵצֶל זֶה אַרְבַּע שׁוּרוֹת שֶׁל שְׁנַיִם שְׁנַיִם מְסֻדָּרִין זֶה אַחַר זֶה, אֶלָּא כָּל דְּמִמִּזְרָח לַמַּעֲרָב, עַמּוּדִים שְׁמֹנָה, שֻׁלְחָנוֹת שְׁמֹנָה. רַאֲבְי"ה:

משנה ו

יח **וּמָשׁוּךְ כוּ'**. שֶׁלֹּא הָיָה עוֹמֵד בָּאֱמְצַע בֵּינָתַיִם אֶלָּא כְּבֵין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ. הָרַ"שׁ:

משנה ז

יט וְלֹא הָוֶה מִשּׁוּם לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ, דְּלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא דּוּמְיָא דִּנְטִיעַת עֵץ שֶׁהוּא בּוֹלֵט. וְזֶהוּ שֶׁהָרַמְבַּ"ם כָּתַב וְאֵין בּוֹנִין בּוֹ עֵץ בּוֹלֵט כְּלָל:

משנה ח

כ **קְבוּעִים**. לֹא קְבוּעִים מַמָּשׁ קָאָמַר בַּבִּנְיָן, אֶלָּא קְבוּעִים בְּעַלְמָא בְּלֹא בִּנְיָן. דְּאִם לֹא כֵּן קָעָבַר עַל לֹא תִטַּע לְךָ כָּל עֵץ, כִּדְלְעֵיל. כֶּסֶף מִשְׁנֶה:

כא כְּעֵין שֶׁקּוֹרִין אונט"ר שטיצ"ר. רַאֲבְי"ה:

כב **בְּתִקְרַת**. וְתוֹלוֹת לְמַטָּה בָּאוּלָם, שֶׁאוֹחֲזִין בָּהֶן פִּרְחֵי כְהֻנָּה מְפַסְּגִין וְעוֹלִין כוּ'. הָרר"ש:

כג **גֶּפֶן**. עָשׂוּ צוּרַת גֶּפֶן שֶׁל זָהָב עַל פִּתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל לְהִתְבָּרֵךְ כְּגֶפֶן, לְפִי שֶׁכְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל נִמְשְׁלָה לְגֶפֶן כְּמוֹ שֶׁהוּא מְפֻרָסָם בַּכָּתוּב. הָרַמְבַּ"ם:

כד **כְּלוֹנָסוֹת**. שֶׁל אֶרֶז. כְּעֵין דָּלִית שֶׁל גֶּפֶן מַגְבִּיהִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי עַמּוּדִים שֶׁל אֶרֶז. דְּלֹא עָבְרוּ אַלֹּא תִּטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ, דְּזֶה אֵינוֹ בְּנָיָן. מְפָרֵשׁ:

כה וְנִרְאֶה לִי שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה עֶלֶה אוֹ גַּרְגִּיר וְתוֹלֶהוּ בַּגֶּפֶן, וּלְשָׁעָה שֶׁהָיוּ צְרִיכִין לַזָּהָב לְבֶדֶק הַהֵיכָל הָיוּ לוֹקְחִין מִכָּאן וּמֵהַתְּכִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁצָּרִיךְ בַּהֵיכָל עַצְמוֹ:

כו לְשׁוֹן הָרַ"ש, לְפַנּוֹתָהּ וּלְפָרֵק מַשָּׂא גַּרְגִּירִים וְאֶשְׁכּוֹלוֹת שֶׁתָּלוּ עָלֶיהָ:

כז דְּאִם הָיְתָה טְעוּנָה כָּל כָּךְ שֶׁצְּרִיכָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֹּהֲנִים לְפַנּוֹת, תִּשָּׁבֵר, וְכָל כָּךְ לֹא הָיוּ מַמְתִּינִים. מְפָרֵשׁ:

פרק ד

משנה א

א **הֵיכָל**. יְרוּשָׁלְמִי. שֶׁמִּשָּׁם כַּלְכָּלָה יוֹצֵא לָעוֹלָם, בִּתְפִלָּה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. עוֹד שָׁם, דְּבִיר, עַל שֵׁם וּדְבַר ה' מִירוּשָׁלָיִם. וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, לְמַעַן אַחַי וְרֵעַי אֲדַבְּרָה נָא שָׁלוֹם בָּךְ [תְּהִלִּים קכב]. רַאֲבְי"ה:

ב **לַהֵיכָל וְלַקֹּדֶשׁ**. לַהֵיכָל כְּלַפֵּי חוּץ, וְלַקֹּדֶשׁ כְּלַפֵּי פְּנִים. הָרַ"ש:

ג **מוּסַבּוֹת כוּ'**. שֶׁנִּקְפָּלוֹת כְּמוֹ שֶׁנִּקְפָּלוֹת הַדְּלָתוֹת הַמְחֻלָּקוֹת. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ב

ד **הַגָּדוֹל**. בְּעֶרֶךְ שְׁנֵי פִּשְׁפָּשִׁין שֶׁבְּצִדָּיו נִקְרָא הוּא הַגָּדוֹל, וְלֹא בְּעֶרֶךְ שְׁאָר שְׁעָרִים, שֶׁהָיוּ גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ. וְהָרַאֲבְי"ה כָּתַב, שֶׁמִּפְּנֵי גֹּדֶל קְדֻשַּׁת הַהֵיכָל נִקְרָא שַׁעַר הַגָּדוֹל. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

ה וְאַל יַטְעֶךָּ שֶׁקָּרָא אוֹתָם כֹּתֶל וּמְסִבָּה וְכֹתֶל הַתָּא וְהַתָּא וְכֹתֶל הַהֵיכָל, אַחַר כָּךְ חָזַר וּקְרָאָם כֻּלָּם תָּאִים, לְפִי שֶׁהַהֶרְחָקָה שֶׁיֵּשׁ בֵּין שְׁתֵּי הַכְּתָלִים הוּא הַתָּא וְכֻלָּם תָּאִים כוּ' לֹא הָיָה כֹּתֶל סָתוּם וְכוּ' וְלִקְצָת הַתָּאִים הָיוּ שֵׁמוֹת, כְּגוֹן שֶׁקָּרָא הַשּׁוּרָה הַתַּחְתּוֹנָה מֵהֶם מְסִבָּה וּבֵית הוֹרַדַת הַמַּיִם. הָרַמְבַּ"ם. וְאֶשְׁתּוֹמֵם עַל הַמַּרְאֶה מֵאַיִן נָפְלָה הָאוֹרָה אֶל כָּל הַתָּאִים הַפְּנִימִיִּים. וּבְשִׁלְמָא לַהֵיכָל הָיוּ הַחַלּוֹנוֹת לְמַעְלָה מִגַּגֵּי הַתָּאִים שֶׁלֹּא הָיוּ מַגִּיעִים לְרוּמוֹ שֶׁל הֵיכָל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּתָּאִים עַצְמָן דְּקִשְׁיָא וַדַּאי כוּ'. וּמָצָאתִי לְהֶן אוֹר שֶׁיּפֹל מִמַּעַל בְּדֶרֶךְ אֲרֻבּוֹת שֶׁהָיוּ זוֹ עַל גַּב זוֹ:

ו **אֶחָד וְאֶחָד**. לָאו לְכֻלָּן קָאָמַר, שֶׁהֲרֵי אוֹתָן שֶׁבַּחוּץ שֶׁאֵין לָהֶם עוֹד חוּצָה לָהֶן שׁוּם תֹּא לֹא יִהְיֶה לָהֶן פֶּתַח אֶל עֵבֶר הַחוּצָה לְשׁוּם תֹּא, כֵּיוָן שֶׁאֵין תֹּא עוֹד חוּצָה לוֹ, אֶלָּא לְאוֹתָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תֹּאִים מִשְּׁנֵי עֵבְרֵיהֶם מִימִין וּמִשְּׂמֹאל כוּ'. וְכֵן צָרִיךְ לוֹמַר נַמִּי בַּדְּיוֹטוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁאֵין עוֹד תָּאִים עֲלֵיהֶם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ז וְזֶהוּ הַפֶּתַח שֶׁהָיָה בְּדָרוֹמוֹ שֶׁל תֹּא שֶׁהָיָה לוֹ חֲמִשָּׁה פְּתָחִים. וְהַתֹּא הַזֶּה הוּא הָיָה בְּשׁוּרָה אֶמְצָעִית מֵהַתֹּאִים, וְהוּא שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּסְבָּה. הָרַמְבַּ"ם. וּפֵרוּשׁ שׁוּרָה אֶמְצָעִית הַיְנוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה, וְלֹא בְּשׁוּרוֹת זוֹ אֵצֶל זוֹ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב עֹמֶק הַדְּבָרִים. וּמַסִּיק, וְהָעִקָּר כְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י בִּיחֶזְקֵאל [מ]:

משנה ה

ח רָצָה לְהַשְׁווֹתוֹ לִלְשׁוֹן מִסְבָּה דְּרֵישׁ פֶּרֶק קַמָּא דְּתָמִיד. אֲבָל שָׁם שָׁנִינוּ, הַהוֹלֶכֶת תַּחַת הַבִּירָה. וְאִלּוּ כָּאן דְּמִסְבָּה הִיא הָעוֹלָה לְמַעְלָה, לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר כְּמִין מְחִלָּה וּמְעָרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹמֵר בִּלְשׁוֹן כְּמִין, לֹא דַּיְקָא. וְעַיֵּן פֶּרֶק ה' מִשְׁנָה ג' בְּדִבְרֵי הָרַ"ב. וּלְשׁוֹן הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה, פֵּרוּשׁ מִסְבָּה, בִּנְיָן עָמוּד חָלוּל עָשׂוּי כְּמוֹ מַעֲלוֹת סָבִיב, וְהָעוֹלֶה בּוֹ עוֹלֶה דֶּרֶךְ הֶקֵּף. וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י פֶּרֶק קַמָּא דְּיוֹמָא, בִּנְיַן אֲבָנִים מַעֲלוֹת מְגֻלְגָּלוֹת וְסוֹבְבוֹת בְּמַקִּיף עָמוּד, כְּמִין עֵץ גַּלְגַּל שֶׁל גַּת:

ט **לְגַגּוֹת**. לִרְאוֹת בְּבֶדֶק הַבַּיִת. הָרַ"שׁ:

י **כְּלוֹנָסוֹת**. זְקוּפוֹת לְמַעְלָה כְּלַפֵּי גַּג הַבַּיִת, וּבֵין הַכְּלוֹנָסוֹת שְׁלִיבוֹת. הָרַ"שׁ:

יא **מַבְדִּילִין**. תְּמַהֲנִי לְמַה שֶׁכָּתַבְתִּי בְּפֶרֶק ח' דִּשְׁקָלִים מִשְׁנָה ד', דִּשְׁתֵּי פְּרוֹכוֹת הָיוּ מַבְדִּילוֹת בָּעֲלִיָּה, וְכֵן פָּסַק הָרַמְבַּ"ם כוּ', וְאִם כֵּן קַשְׁיָא, תַּרְתֵּי לְמָה לִי. וְאִי בָּעֲלִיָּה צָרִיךְ תַּרְתֵּי, לְמָה לֹא כֵן בַּדְּבִיר לְמַטָּה. וְנִיחָא לִי בְּהָא דְּמַיְתֵי בַּגְּמָרָא דִּפְסָחִים דַּף פ"ו, עֲלִיַּת בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים חֲמוּרָה מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, שֶׁבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים כֹּהֵן גָּדוֹל נִכְנָס לוֹ פַּעַם אַחַת בַּשָּׁנָה, וַעֲלִיַּת כוּ' אֵין נִכְנָסִים לָהּ אֶלָּא פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ וְכוּ', וְאָמְרֵי לַהּ פַּעַם אַחַת בְּיוֹבֵל, לִרְאוֹת מַה הִיא צְרִיכָה. וּמֵעַתָּה הוֹאִיל וְהִיא חֲמוּרָה עָבְדֵי נַמִּי פִּסְפָּסִים כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ עוֹלֵי עֲלִיָּה שֶׁקְּדֻשַּׁת עֲלִיַּת קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים חֲמוּרָה וְלֹא יִכָּנְסוּ בָּהּ אֲפִלּוּ אַחַת בַּשָּׁנָה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יב **בְּתֻבּוֹת**. וְנִרְאֶה שֶׁתֻּבּוֹת הָיוּ פְּרוּצִין לְרוּחַ אַחַת בְּמָקוֹם שֶׁהָיָה לָהֶם לִבְנוֹת אֵצֶל הַחוֹמָה, וְהַשְּׁלִשָּׁה צְדָדִין סְתוּמִין, וְאֵצֶל הַחוֹמָה אֵין דֶּרֶךְ לְהִסְתַּכֵּל יָמִין וּשְׂמֹאל. רַאֲבִ"ה:

יג **שֶׁלֹּא יָזוּזוּ**. לְשׁוֹן הֲנָאָה, כִּמְזוֹנוֹת, שֶׁמַּשְׁבִּיעַ עַצְמוֹ מִמַּרְאִית נוֹי הַמְּלָאכָה וְנֶהֱנָה. וְהָרַ"ב הָעְתִּיק יֵהָנוּ:

משנה ו

יד **והַהֵיכָל כו'**. אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁם הַהֵיכָל הוּנַח עַל מַה שֶּׁלִּפְנֵי בֵּית קֹדֶשׁי הַקָּדָשִׁים, וְנִקְרָא בַּכְּתוּב קֹדֶשׁ, אוֹ אֹהֶל מוֹעֵד בַּמִּשְׁכָּן. אֲבָל חָזַ"ל עַל צַד הַהַשְׁאָלָה רְגִילִים לִקְרוֹת לְכָל הַבִּנְיָן גַּם יַחַד בְּשֵׁם הַפְּרָט, הֵיכָל:

טו לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, אֹטֶם הוּא בִּנְיָן אָטוּם שֶׁבּוֹנִין בְּגוּף הַקַּרְקַע, וְעָלָיו מַעֲמִידִים הַכְּתָלִים. וּמִן הַתֵּימַהּ הוּא הֵיאַךְ סָלִיק בְּחֶשְׁבְּנָא מַאי דַּהֲוָה בְּאַרְעָא שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה. וְהָרר"ש כָּתַב הָאֹטֶם שֵׁשׁ אַמּוֹת, הַמִּפְתָּן גָּבוֹהַּ מֵהָאָרֶץ שֵׁשׁ אַמּוֹת בְּבִנְיָן אָטוּם חוֹמָה סְתוּמָה, וְצָרִיךְ לוֹמַר מַעֲלוֹת הָיוּ בְּהָאוּלָם שֶׁמֵּהֶם עוֹלִים עַל הַמִּפְתָּן, וּמוֹרְדוֹת בַּהֵיכָל לֵירֵד בָּהֶן מֵהַמִּפְתָּן. וְגַם עַל זֶה קָשֶׁה מִפֶּרֶק ב' מִשְׁנָה ד' שֶׁקַּרְקַע הַהֵיכָל גָּבוֹהַּ עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם אַמָּה יוֹתֵר מִקַּרְקַע רַגְלֵי [הַר] הַבַּיִת. עַיֵּן שָׁם. אֶלָּא אִם כֵּן נֹאמַר שֶׁרְאִיַּת הָאֹטֶם יֵחָשֵׁב לִרְאִיַּת חֲלַל הַהֵיכָל עַצְמוֹ. וְזֶה דּוֹחֵק כוּ'. לָכֵן נִרְאֶה לִי שֶׁהָאֹטֶם הַזֶּה הוּא גַּם כֵּן אֶל הָאוּלָם, וְהֵן הֵנָּה הַשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת שֶׁמַּעֲזֶרֶת יִשְׂרָאֵל אֶל הָאוּלָם, רוֹם מַעֲלָה חֲצִי אַמָּה, נִמְצָא כָּל הַגֹּבַהּ שֵׁשׁ, וְהוּא הָאֹטֶם כוּ' וְלֹא הָיָה לַהֵיכָל אֹטֶם זוּלָתוֹ. וְאִם תֹּאמַר מַה בִּנְיַן שִׁיּוּךְ בּוֹ, שֶׁהֲרֵי גָּבְהוֹ שֶׁל הָהָר עַצְמוֹ הוּא זֶה. לֹא קַשְׁיָא, שֶׁהָיָה צָרִיךְ עַל כָּל פָּנִים לַבִּנְיָן כְּמוֹ חוֹמָה סְבִיב הָהָר לְבַל יִמּוֹט וְשֶׁלֹּא יִפָּלוּ הַעַפְרוּרִים כְּדֶרֶךְ הַר וְתֵל גָּבוֹהַּ וְשָׁוֶה בְּלִתְּי מְשֻׁפָּע. וְאֶפְשָׁר שֶׁכֵּן הוּא דַּעַת הָרַמְבַּ"ם שֶׁדִּיֵּק בְּחִבּוּרוֹ וְכָתַב כְּמוֹ יְסוֹד. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טז וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַצִּיּוּרִים הָיוּ מִבַּחוּץ הַכֹּתֶל. וְזֶה דּוֹחֵק כוּ'. אֲבָל הָרַמְבַּ"ם כָּתַב, דֶּלֶף שֵׁם נִפְיֹלִית הַמַּיִם מִן הַגַּגִּים. וְהָיָה נָהוּג אֲצָלָם בַּבִּנְיָנִים לַעֲשׂוֹת לַבַּיִת שְׁנֵי גַּגִּים, קֹרוּי לְמַעְלָה מֻחֲבֵרוֹ, וְנוֹתְנִים בֵּין שְׁנֵיהֶם מִעַט הַרְחָקָה, וְקוֹרִין אוֹתוֹ הֶחָלָל בֵּית הַדְּלִיפָה עַל שֵׁם הַדֶּלֶף, כְּדֵי שֶׁאִם יַטִּיף הַקֹּרוּי הָעֶלְיוֹן יַעַמְדוּ הַמַּיִם בְּאוֹתוֹ הֶחָלָל:

משנה ז

יז שֶׁלֹּא בְּדִקְדּוּק. שֶׁאִם כֵּן נוֹתֵר מִדַּת כֹּתֶל הָרְבִיעִי. אֲבָל כְּמוֹ שֶׁכָּתַב לְעֵיל בְּמִשְׁנָה ג' הוּא נָכוֹן:

יח דִּעְתּוֹ כְּדִבְרֵי הָרַמְבַּ"ם, הָאוּלָם הָיָה מַעֲדִיף לְכָל רוּחַ צָפוֹן כְּנֶגֶד הַתְּאִים עַד מִקְצוֹעַ הַמַּעֲרָבִית, וְהָיָה תּוֹכוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת וְכָתְלוֹ חֲמֵשׁ אַמּוֹת. וְכֵן לַדָּרוֹם. וְהֵינוּ דְּאַדְּתָנַן לְקַמָּן הַהֵיכָל צַר מֵאֲחוֹרָיו וְרָחָב מִלְּפָנָיו כָּתַב הָרַ"ב וְלֹא אִתְפָּרֵשׁ לִי הֵיאַךְ, שֶׁהֲרֵי מֵאָה עַל מֵאָה הָיָה בְּשָׁוֶה, הָא קָמָן שֶׁסּוֹבֵר הָרַ"ב שֶׁהָאוּלָם הָיָה מַעֲדִיף לְכָל רוּחַ צְפוֹנִית וְרוּחַ דְּרוֹמִית. וְהִשִּׂיג הָרַאֲבַ"ד וְכָתַב שֶׁלֹּא הָיָה כֹּתֶל לָאוּלָם כְּלָל וְטָעוּת גְּדוֹלָה הִיא זוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה לָאוּלָם אֶלָּא כֹּתֶל הַמְּזֻרָח שֶׁלִּפְנֵי הַהֵיכָל, וְעַל כֵּן אָמְרוּ הַהֵיכָל צַר מֵאֲחוֹרָיו וְרָחָב מִלְּפָנָיו, וְרָחָב הָאוּלָם נִמְנָה בְּרֹחַב הַהֵיכָל. וְהַכֶּסֶף מִשְׁנֶה הִתְנַצֵּל לְהָרַמְבַּ"ם מִמַּה שֶּׁכָּתַב בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָה

הַהֵיכָל מֵאָה עַל מֵאָה אֲבָל הָיוּ מָטִין הַבִּנְיָן מְעַט צַר לְצַד מַעֲרָב וּכְשֶׁיְּמַשֵּׁךְ לְצַד מִזְרָח מִתְרַחֵב כִּדְמוּת הָאֲרִי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב בַּאֲרִיכוּת:

יט **הַחֲלִיפוֹת**. כְּפִי הַנִּרְאֶה קָאֵי עַל הַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה הָעוֹדְפוֹת מִזֶּה וּמִזֶּה, שֶׁאֵלּוּ בְּלִבַּד הוּא מַה שֶּׁהָיָה נִקְרָא בֵּית הַחֲלִיפוֹת. וְכֵן נִרְאֶה מִלְּשׁוֹן הָרר"ש שֶׁכָּתַב מִלְּבַד הַחֲלִיפוֹת צָרִיךְ לְהַרְחִיב כֹּתֶל הָאוּלָם לַצָּפוֹן כְּנֶגֶד הַתָּא וְהַמִּסְבָּה וְכָתְלָם, וְלַדָּרוֹם כְּנֶגֶד הַתָּא וְהוֹרָדַת הַמַּיִם וְכָתְלָם, שֶׁהֵן תֵּשַׁע עֶשְׂרֵה אַמָּה מִזֶּה וּמִזֶּה. עַד כָּאן. וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר מִלְּבַד כֹּתֶל הַהֵיכָל שֶׁהוּא שֵׁשׁ מִזֶּה וּמִזֶּה, שֶׁכָּל שֶׁכֵּן שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי הָאוּלָם מִתְרַחֲבִים לִפְנֵי כֹּתֶל הַהֵיכָל שֶׁמִּזֶּה וּמִזֶּה:

פרק ה

משנה ב

א **שִׁשִּׁים וּשְׁתַּיִם**. קָא מָנֵי וְאָזִיל מִדָּרוֹם לְצָפוֹן. וּבַגְּמָרָא דְּזָבְחִים פָּרִיךְ, דְּשִׁשִּׁים וְאַרְבַּע הֲוֹוּ, דְּהָתְנַן בְּמִשְׁנָה ג' פֶּרֶק ג' דִּלְעֵיל, כֶּבֶשׁ הָיָה לְדָרוֹמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אֹרֶךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם. וּמִשָּׁנֵי, נִמְצָא פּוֹרֵחַ אַמָּה עַל יְסוֹד וְאַמָּה עַל סוֹבֵב:

ב **לַשִּׁלְחָנוֹת אַרְבַּע כוּ**'. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י דִּמְקוֹם שֻׁלְחָנוֹת עַצְמָן נַמִּי אַרְבַּע, לְפִי שֶׁהָיוּ שְׁמֹנָה, וּכְשֶׁאַתָּה נוֹתֵן אַרְבַּע בְּרֹאשׁ אַרְבַּע נִמְצָא אַרְבַּע זוֹ אֵצֶל זוֹ בְּרֹחַב. אֲבָל הַכֶּסֶף מִשְׁנָה כָּתַב דְּהָכִי פֵּרוּשָׁא דְּמַתְנִיתִין, מִן הַטַּבָּעוֹת לְמַחֲצִית הַשֻּׁלְחָנוֹת אַרְבַּע, וּמִמַּחֲצִית הַשֻּׁלְחָנוֹת לַנְּנָסִין אַרְבַּע. וּמֵעַתָּה מִקְצָת הַשֻּׁלְחָנוֹת סְמוּכִים אֵצֶל הַנְּנָסִין שֶׁבָּהֶן תּוֹלִין וּמַפְשִׁיטִין. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ג **וְהַמּוֹתָר כוּ**'. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י נִשְׁאֲרוּ מִמֵּאָה שִׁלְשִׁים וַחֲמִשָּׁה שֶׁל רֹחַב הָעֲזָרָה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה, וְנָתְנוּ לַשֻּׁלְחָנוֹת אַרְבַּע וְנִשְׁאֲרוּ עֶשְׂרִים וְאֶחָד, אוֹתָן תַּחְלוֹק לְמָקוֹם הַנְּנָסִין הַחִצִּי, וְהַחֲצִי בֵּין כֶּבֶשׁ לַכֹּתֶל. וְהָרַמְבַּ"ם שֶׁאֵינוֹ מוֹסִיף אַרְבַּע לַשֻּׁלְחָנוֹת עַל מִנְיַן מֵאָה וַעֲשָׂרָה שֶׁבַּמִּשְׁנָה, וְנִמְצָא עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה מוֹתָר, מְחַלֵּק אוֹתָן לַחֲצָאִין לַנְּנָסִין וּבֵין כֶּבֶשׁ לַכֹּתֶל. וּלְדִבְרֵי כֻלָּן הַמִּזְבֵּחַ בַּצָּפוֹן נַמִּי קָאֵי, לְרַשִׁ"י חֲמֵשׁ אַמּוֹת וּלְהָרַמְבַּ"ם שֶׁבַע אַמּוֹת, וְאִם כֵּן לָאו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא, דְּהָא סְבִירָא לֵיהּ דְּמִזְבֵּחַ לָאו בַּצָּפוֹן קָאֵי [עַיֵּן יוֹמָא פ"ג מ"ט]. כְּלָלָא דְּפֶרֶק ב' אוֹת ט' לֹא קָאֵי אֶלָּא עַל אוֹתָהּ מִשְׁנָה, עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

ד **שֶׁבַּצָּפוֹן**. נָסַח אַחֵר שֶׁבַּדָּרוֹם, וְכֵן הוּא בִּיוֹמָא דַּף י"ט. וְכֵן הֶעְתִּיק הָרַמְבַּ"ם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא גַּם כֵּן בַּשְּׁעָרִים שֶׁבְּהַר הַבַּיִת וְשֶׁבָּעֲזָרָה שֶׁשְּׁנוּיִין שֶׁבַּדָּרוֹם בָּרִישָׁא בְּמִשְׁנָה ג' וְד' דְּפֶרֶק קַמָּא. וְגִרְסַת הַסֵּפֶר נִשְׁתַּבְּשָׁה כוּ'. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ה **הַמֶּלַח**. מִמִּזְרָח לְמַעֲרָב קָחֲשִׁיב. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ו וַאֲנִי תְּמֵהַּ שֶׁיְּקִימוּ בַּקֹּדֶשׁ בִּנְיָן הַנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי כִּשּׁוּף כוּ'. וְהָרַ"שׁ כָּתַב, פִּרְוָה עַל שֵׁם עוֹרוֹת הַפָּרִים שֶׁבָּהּ, דּוּמְיָא דְּחַבְרוֹתֶיהָ שֶׁנִּקְרְאוּ עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיהֶן, וְזֶכֶר לַדָּבָר זְהַב פַּרְוַיִם, שֶׁדּוֹמֶה לְדַם הַפָּרִים. אֲבָל בֵּית טְבִילָה שֶׁעַל גַּבָּהּ, פִּרְוָה אַמְגּוּשָׁא בְּנָאוֹ וַעֲשָׂאוֹ דּוֹמֶה לְדוֹמֶה בֵּית טְבִילָה בַּחֹל שֶׁבָּנוּ עַל גַּבֵּי שַׁעַר הַמַּיִם:

ז וּבְמַסֶּכֶת יוֹמָא תְּנַן, וּבַקֹּדֶשׁ הָיְתָה, מַשְׁמַע וַדַּאי דְּהִיא עַצְמָהּ הָיְתָה בַּקֹּדֶשׁ. וּלְזֶה נִתְכַּוֵּן הָרַ"ב. וְלֹא שֶׁבָּא לוֹמַר שֶׁהָיְתָה בְּנוּיָה בַּחֹל, אֶלָּא שֶׁהָיְתָה מְקֻדֶּשֶׁת. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ח **מְדִיחִין כּוּ'**. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, דִּבְמִשְׁנָה ד' פֶּרֶק ו' דִּשְׁקָלִים תְּנַן שֶׁעַל שֻׁלְחָנוֹת שֶׁל שַׁיִשׁ הָיוּ מְדִיחִים אֶת הַקְּרֵבַיִם. וְהַמְפָרֵשׁ לְמַסֶּכֶת תָּמִיד תֵּרֵץ דִּקְרֵבֵי קָדְשִׁים דְּהַכָא הַיְנוּ כֶּרֶס, וּכְדִתְנַן נַמִּי הָתָם וְהַכֶּרֶס מְדִיחִין אוֹתָהּ בְּבֵית מְדִיחִין, הַקְּרֵבַיִם מְדִיחִין פַּעַם רִאשׁוֹנָה בְּלִשְׁכַּת מְדִיחִין בְּצִנְעָה לְפִי שֶׁמְּלֻכְלָכִין הַרְבֵּה בְּפֶרֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ מְדִיחִין גַּם כֵּן עוֹד בְּמִעוּט שֻׁלְחָנוֹת [הַמְפָרֵשׁ לֹא גָּרַס עַל. וּמְפָרֵשׁ בְּמִעוּט, בְּשֻׁלְחָן קָטָן שֶׁל שֻׁלְחָנוֹת] לַהֲדִיחָם יָפֶה, וְהַכֶּרֶס שֶׁהִיא רְחָבָה וַחֲלָקָה מְדִיחִים אוֹתָהּ פַּעַם אַחַת בְּבֵית מְדִיחִין:

משנה ד

ט **הָעֵץ**. קָחֲשִׁיב מִמַּעֲרָב לְמִזְרָח. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י בַּגְּמָרָא. וְצָרִיךְ טַעַם לָמָּה נִקְרֵאת לִשְׁכַּת הָעֵץ. וְהָרַאֲבַ"ד כָּתַב, שֶׁהָיְתָה שֶׁל עֵץ, וְהֶקְשָׁה לוֹ מִלֹּא תִטַּע וְגוֹ' כָּל עֵץ, שֶׁאָסְרָה הַתּוֹרָה נְטִיעַת כָּל עֵץ, וְנִיחָא לֵיהּ דִּלֹּא אָסְרָה הַתּוֹרָה אֶלָּא אֵצֶל מִזְבַּח ה' וְהִיא עֻזֶּרֶת כֹּהֲנִים מִשֶּׁעַר נִקָּנוֹר וְלִפְנִים, אֲבָל בְּעֻזֶּרֶת נָשִׁים וּבְהַר הַבַּיִת מֻתָּר. וְהַתּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב הִקְשָׁה עַל דְּבָרָיו שֶׁאִם הוּא אָמַר שֶׁמִּשֶּׁעַר נִקָּנוֹר וּלְהַלָּן אָסוּר, יִהְיֶה בִּכְלַל הָאִסּוּר אַף עֻזֶּרֶת יִשְׂרָאֵל [וְעַיֵּן לְעֵיל פ"ב מ"ו בְּדִבְרֵי הָרַ"ב], שֶׁשַּׁעַר נִקָּנוֹר בְּתִחִלַּת עֻזֶּרֶת יִשְׂרָאֵל הוּא וּבָהּ אֲנַן קַיְמִין הַשְׁתָּא כוּ'. וְלָכֵן נִרְאֶה לִי דִּלֹּא שֶׁל עֵץ הָיְתָה, וְנִקְרֵאת הָעֵץ לְפִי שֶׁבָּהּ מַפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל קֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים, וְאַשְׁכָּחָן נַמִּי דְּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ לִפְנֵי שִׂרַפַת הַפָּרָה לַלִּשְׁכָּה כוּ' וּבֵית אֶבֶן הָיְתָה נִקְרֵאת לְפִי שֶׁכָּל מַעֲשֶׂיהָ הָיוּ בִּכְלֵי אֲבָנִים, וְהִלְכָךְ הֵסַבּוּ שֵׁם לִשְׁכָּה זוֹ שֶׁהִיא לְהַפְרָשָׁה דְּיוֹם כִּפּוּר לִקְרוֹתָהּ לִשְׁכַּת הָעֵץ, הֵפֶךְ בֵּית הָאֶבֶן. וְצָרִיךְ לוֹמַר דִּפְתוּחָה לַחֹל הָיְתָה, דְּאִם לֹא כֵּן לֹא הָיָה רַשַּׁאי לֵישֵׁב שָׁם, דְּאֵין יְשִׁיבָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב, וְעַיֵּן עוֹד. וְהַתּוֹסְפוֹת חָדְשִׁים כָּתַב דִּכְמוֹ שֶׁהָיְתָה נִקְרֵאת לִשְׁכַּת פַּרְהֶדְרִין לְפִי שֶׁכֹּהֲנִים גְּדוֹלִים קִצְרוּ יְמֵיהֶם כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא, קְרָאוּהָ לִשְׁכַּת הָעֵץ שֶׁאִם יִזְכּוּ יַאֲרִיכוּ יְמֵיהֶם דִּכְתִיב [יְשַׁעְיָה סה] כִּימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי:

יא **בּוֹר קְבוּעַ**. גִּרְסַת רַבֵּנוּ יוֹנָתָן שָׁם, בּוֹר וְהַגּוּלָּה קְבוּעַ בּוֹ וְהַגַּלְגַּל נָתוּן עָלָיו. וּלְגַרְסָא זוֹ, הַגּוּלָּה כְּמוֹ וְגֻלָּה עַל רֹאשָׁהּ [זְכַרְיָה ד], שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י כְּמִין סֵפֶל גָּדוֹל עָגֹל. וְהוּא מַה שֶּׁאָנוּ

קוֹרִין בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז עמי"ר, שֶׁשּׁוֹאֲבִין בּוֹ בְּקִצָּת מְקוֹמוֹת עַל יְדֵי גַּלְגַּל. וְהָרַאֲבְי"ה כָּתַב, עַל שֵׁם [הַגַּלְגַּל] שֶׁבּוֹ מְשַׁלְשְׁלִין [הַכִּיּוֹר] (לַבּוֹר) שֶׁלֹּא יִפָּסֵל בְּלִינָה, וּבְנֵי הַגּוֹלָה כָּרוּ שָׁם בּוֹר לְשַׁקְעוֹ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה אָז יַם שֶׁל שְׁלֹמֹה:

יב **מַסְפִּיקִים**. לְשׁוֹן הָרַ"שׁ, בּוֹר הַגּוֹלָה מַיִם מְתוּקִים לִשְׁתִיָּה. וְאַמַּת הַמַּיִם (דְּפֶרֶק ג' מִשְׁנָה ב') לַהֲדָחָה:

יג **הַגְּזִית**. וְהָיְתָה עֲשׂוּיָה גְּזִית לִכְבוֹדָן שֶׁל הַסַּנְהֶדְרִין:

יד **וְדָנָה**. לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, וְעִקַּר מַעֲשֵׂיהֶם תְּדִיר שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין וְדָנִין אֶת הַכְּהֻנָּה. וְהַדִּין עִמּוֹ, דְּהָא בְּמִשְׁנָה ב' פֶּרֶק י"א דְּסַנְהֶדְרִין תְּנַן שֶׁמִּמֶּנָּה יוֹצְאָה תּוֹרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל. אֶלָּא הָכָא בְּעִקַּר מַעֲשֵׂיהֶם הַתָּדִיר, שֶׁזֶּה הָיוּ צְרִיכִין עַל כָּל פָּנִים לִבְדֹּק אֶת הַכְּהֻנָּה. אֲבָל הוֹרָאָה אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא תָּבֹא כְּלָל, שֶׁלֹּא יִפָּלֵא דָּבָר לַמִּשְׁפָּט:

טו **הַכְּהֻנָּה**. וְאֶת הַלְוִיִּם. אֲבָל נָקֵט הַכָּא כְּהֻנָּה בִּלְבַד לְפִי שֶׁזֹּאת גַּם כֵּן עִקְּרִית לָהֶם יוֹתֵר מִבְּדִיקַת הַלְוִיִּם. וְגַם יִתָּכֵן שֶׁהַלְוִיִּם לֹא הָיוּ עוֹשִׂים יוֹם טוֹב כְּמוֹ הַכֹּהֲנִים שֶׁזָּכוּ לַעֲבוֹדָה:

טז **וְיוֹם טוֹב כוּ'**. פֵּרוּשׁ, אוֹתָם שֶׁלֹּא נִמְצָא בָּהֶן פְּסוּל הָיוּ קוֹרְאִים כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְרֵעָיו וּמְיֻדָּעָיו וּשְׂמֵחִים עִמּוֹ, וְהָיוּ גַּם כֵּן מוֹדִים וּמְשַׁבְּחִים לְהַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ כוּ':

יז **וְכָךְ כוּ'**. בָּרוּךְ הַמָּקוֹם. עַל שֵׁם שֶׁלִּשְׁכַּת הַגָּזִית נִקְרֵאת מָקוֹם, שֶׁעָלֶיהָ נֶאֱמַר מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה', כְּדִתְנַן בְּמִשְׁנָה ב' פֶּרֶק י"א דְּסַנְהֶדְרִין, וּלְפִיכָךְ הָיוּ מְכַנִּים עַכְשָׁיו הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בְּשֵׁם מָקוֹם, לוֹמַר שֶׁהוּא הַמָּקוֹם הָאֲמִתִּי, הַמַּגְבִּיל עוֹלָם וּמְלֹאוֹ בְּכֹחוֹ יִתְבָּרַךְ. אָמְנָם לֹא הַגְבָּלַת מָקוֹם, שֶׁלְּכָךְ חָזְרוּ וְאָמְרוּ בָּרוּךְ הוּא, לְהוֹרוֹת זֶה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאָמַרְנוּ וְהִגְבַּלְנוּהוּ בְּשֵׁם מָקוֹם עַל שֶׁהוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם, הִנֵּה בָּרוּךְ הוּא מִלְּהַזְכִּירוֹ כֵּן עַל שֵׁם הַגְבָּלַת מָקוֹם, כִּי אִם מִצַּד שֶׁהוּא חַיֵּי הָעוֹלָם וּמְקַיְּמוֹ. נִרְאֶה לִי: